



El català no morirà

Lluís-Anton Baulenas,
El català no morirà,
Edicions 62,
Barcelona 2004

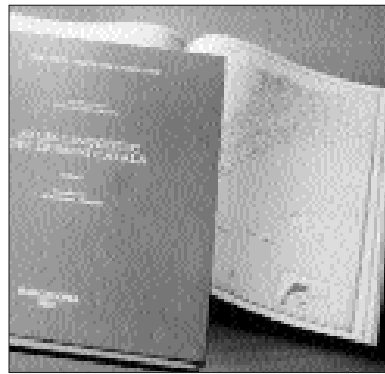
Aquest llibre és la primera incursió del conegut escriptor i articulista Lluís-Anton Baulenas en l'assaig. Autor de celebrades novel·les, com *La felicitat*, *El fil de plata* o *Amor d'idiota*, Baulenas ha decidit d'estrenar-se en aquest camp amb un tema que l'afecta d'una manera íntima, com a català i com a escriptor en català: la situació de la nostra llengua. El fet que l'autor, ja des del títol escollit, es decanti per una visió optimista –no pas cofoia– ja convida a la lectura. Pretén exposar la situació tal com és, des d'una postura realista i crítica, i a partir de les reflexions que li provoquen les diverses vicissituds de la llengua al llarg de la història o també les opinions dels diversos experts que cita. Baulenas escriu des de la passió per la llengua, des de la tristor, també, i sobretot des de la raó. A partir d'aquests tres elements, que amaneix amb subtils tocs d'ironia i moments de justa indignació, l'autor fa un repàs de la història de la llengua i analitza en profunditat les diverses situacions viscudes al llarg del temps.

Un dels objectius del llibre és intentar aclarir per què no hi ha hagut prou progressos després de tants anys d'autogovern i quins obstacles actuen o han actuat en contra de la normalització de la llengua: la feblesa política, l'immobilisme i l'apatia generalitzada envers els fets lingüístics (amb honoroses excepcions que cal agrair que esmentem); l'hostilitat dels governs espanyols, sigui quin sigui el seu signe polític, i la ideologia de l'internacionalisme, que només pot ser assumida per estats estables i units.

Baulenas fa propostes interessants, valentes i utòpiques; diu que s'hauria d'haver fet molt més, però sobretot explica com s'ha d'actuar d'ara endavant; també descriu el procés que s'hauria de seguir per arribar a la plena implantació del català. La conclusió que se'n treu és que el català no té temps per a perdre i que cal que ens moguem si no volem acabar donant la raó als derrotistes.

Evidentment és millor el discurs de Baulenas dient: «això es pot salvar», que no pas el dels victimistes exclamant: «pobres de nosaltres!», o el dels cofoistes conformant-se amb el «tot va prou bé, no ens podem queixar» o el dels qui des del poder s'espolsaven les puces i deien «depèn de vosaltres». Ara bé, cal prendre consciència que estem en un moment crucial, en què s'ha d'aconseguir que el castellà cedeixi espais d'ús, tenint sempre ben present la nova immigració, la qual, amb el nostre ajut, potser serà el puntal d'una nova revifalla. ♦

ANNA PORQUET I BOTEY



Atles lingüístic del domini català

Joan Veny, Lídia Pons i Griera,
Atles lingüístic del domini català,
Volum II [2. El vestit 3.
La casa i ocupacions domèstiques],
Institut d'Estudis Catalans,
Barcelona 2003

Tenim a les mans el segon volum de l'*Atles lingüístic del domini català*, de Joan Veny i Lídia Pons. En un termini de tres anys hem vist editats dos dels nou volums de què ha de constar l'atles complet; de manera que, en poc temps, ens trobem pràcticament amb la quarta part de l'obra publicada. El pla del procés editor que han fet els autors i la seva realització efectiva mereixen una felicitació, la qual cal fer extensiva a l'Institut d'Estudis Catalans, organisme que en els darrers anys ha donat aixopluc al projecte.

La llengua catalana ha disposat de dos projectes anteriors de constitució d'un atles lingüístic d'abast geogràfic general. Ens referim en primer lloc a l'*Atles lingüístic de Catalunya*, d'Antoni Griera, el qual va publicar 858 mapes, val a dir que fins a la lletra F, ja que la Guerra Civil va fer desaparèixer els materials posteriors; la compleció de l'obra (417 mapes) es féu amb enquestes d'Antoni Pladevall, que tingueren lloc quaranta anys després. El segon dels projectes esmentats prenia com a marc tota la Península Ibèrica; es tracta de l'*Atlas de la Península Ibérica*, de Tomás Navarro Tomás. Pel que fa als Països Catalans, va comptar amb la col·laboració de Moll i Sanchis Guarner; se n'han publicat només setanta mapes (l'any 1962), tot i que el qüestionari era de 1.244 preguntes. És, doncs, de gran importància per a la cultura catalana que l'*Atles lingüístic del domini català*, que constarà de 2.452 mapes, arribi a la seva realització, com tot ho fa preveure en el moment actual: des de la sortida del primer volum ha rebut múltiples elogis, crítiques favorables en els mitjans de comunicació i distincions, entre les quals destaca el Premi de Patrimoni Cultural 2002 de la Generalitat de Catalunya.

L'edició d'un atles té amb una fase prèvia, de gran envergadura, que consisteix en l'arreglada i l'ordenació dels materials. Pel que fa a aquest aspecte, en el nostre cas i en essència, tenim que el projecte fou anunciat a l'inici de la dècada dels anys cinquanta per

A.M. Badia i Margarit, i Germà Colón, que el qüestionari fou elaborat per A.M. Badia i Margarit, i Joan Veny, i que, per diverses circumstàncies de tipus acadèmic, les enquestes foren elaborades majoritàriament per Joan Veny, Lídia Pons, Joaquim Rafel i Joan Martí. S'efectuaren pràcticament totes dins el període 1964-1978. El treball de camp suposava el desplaçament a les diferents localitats, on calia cercar l'informador idoni; les enquestes duraven una mitjana de tres o quatre dies, i la manera d'obtenir el mot era assenyalant l'objecte o bé definint-lo mitjançant una parafrasi i esperant que brollés de la boca de l'informador. De la pulcritud metodològica amb què van ser efectuades aquestes entrevistes lingüístiques en podem ser testimonis actualment, ja que moltes van ser enregistrades. Recordo d'una manera especial un dels enregistraments en què a l'informador no li ve a la memòria el mot que l'enquestador pretén suggerir-li; aquest darrer, en comptes de formular la pregunta amb uns altres mots, per veure si té més sort, repeteix dues vegades el que ja ha dit abans, amb una gran naturalitat, fins que l'informador pronuncia espontàniament la paraula; i és que el cervell humà es pren el seu temps i l'investigador ha de ser pacient. L'enregistrament magnetofònic ha permès, d'altra banda, la publicació d'etnotextos orals (Veny-Pons [1998]: *Atles lingüístic del domini català. Etnotextos del català oriental*).

Un cop aplegats els materials, transcorre una dècada en què Joan Veny continua treballant en el projecte, completant qüestionaris o publicant estudis puntuals sobre aquells materials.

En 1989 l'Institut d'Estudis Catalans acull l'esmentat atles com a projecte de recerca. Joan Veny i Lídia Pons prenen la direcció de l'obra; se n'inicia la informatització, amb el suport de Joaquim Rafel pel que fa al disseny de les bases de dades. En aquest punt es planifica el que podem trobar en els mapes editats avui, i més específicament el que constitueix una de les seves aportacions originals respecte a altres atles previs. Ens

bibliografia

referim, d'una banda, al fet que s'ha assumit metodològicament la realitat de la variació lingüística; així totes les formes alternants que s'hagin pogut donar en una localitat concreta per al concepte cartografiat tenen cabuda dins el mapa. I, d'altra banda, a la particularitat que dins el mateix full del mapa s'hi inclou un apartat d'«informació complementària», on hi ha comentaris dels autors, indicant quan el mot transcrit no és el que hom esperaria des d'un punt de vista fonètic, morfològic o semàntic, o bé si ens trobem davant un mot que els informadors consideraven antic, modern, poc usual o propi d'un registre vulgar; també hi ha recollides algunes frases fetes o apreciacions de tipus metalingüístic. Tenim així un aprofitament complet dels materials i l'avantatge que aquests ens són donats a través del fi sedàs dels investigadors, cosa que en facilita la interpretació.

Entrant d'una manera més directa en el contingut del volum II, assenyalarem que aquest es refereix als temes «El vestit. La casa i les ocupacions domèstiques». Ens trobem amb 269 mapes que aporten informació sobre les diferents denominacions geogràfiques dels objectes (o conceptes) que l'entrada lèxica que encapçala el mapa indica. Aquí els parlants de les diferents contrades veuen les seves denominacions col·locades en peu d'igualtat respecte a les de les altres varietats lingüístiques. Des de la meua zona geogràfica concreta –d'altra banda, no excessivament allunyada de l'estàndard pel que fa al lèxic–, s'hi troben també sorpreses, com comprovar que *call* «callerís» (221), *baldet* «baldó» (232) o *tibòs* «tió» (305) o «piló» (309) són termes poc coneguts a la resta del territori, o bé que *gafa* «agulla d'estendre roba» (418) –mot que es pot emprar, juntament amb *agulla* o *pinça*– és la forma més usual a les Balears.

Més d'una cinquantena dels mapes assenyalen denominacions bàsicament coincidents en tot el territori de parla catalana; aquesta particularitat, a més de provar la unitat de la llengua, ens permet de fer comparacions interdialectals de tipus exclusivament fonètic.

Si la unitat lingüística està demostrada, també és cert que diversos mapes il·lustren sobre la presència de paraules repartides de manera diferent segons els dialectes, encara que sovint alguns

grups d'aquests s'apleguen en una denominació comuna: així, *torcar-se* (376) per «eixugar-se la boca» es localitza en el valencià, balear, alguerès i sud del català nord-occidental, però no a la resta d'àrees; distribucions dialectals clares apareixen també en casos com *mirall per espill* (262) o bé *borratxa / botella / bóta* (353). La introducció de castellanismes es pot desplegar igualment de manera diferent, segons l'àrea examinada (així, *vano* a la major part del Principat i al Rossellonès; *palmito* a la major part del valencià; i *abanico* a la part oest del català nord-occidental i a l'extrem sud del valencià [293]).

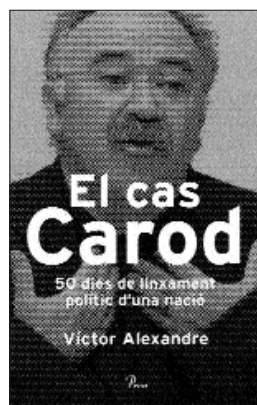
També s'endevina que aquest atlas pot ser un instrument útil a l'hora de valorar a quins mots s'ha de donar prioritat dins la varietat estàndard. Així es fa palès que el mot *façana* no era usual en cap lloc del domini lingüístic en el moment de fer les enquestes (és un mot incorporat a l'estàndard actual a partir de textos medievals). Igualment es pot veure que l'únic punt del domini lingüístic en què el mot *llumins* s'emprava era el de l'Alguer (279); a la resta hi havia un ús predominant de *mistos*, mot que, d'altra banda, es pot justificar lingüísticament.

Completen el volum un conjunt de 570 fotografies i 13 dibuixos relacionats amb els conceptes cartografiats i que provenen generalment del mateix treball de camp; són documents etnogràfics de gran valor i que permeten saber amb exactitud el referent del mot en la localitat concreta per a la qual tenim imatges. En algun cas s'han incorporat al mapa corresponent il·lustracions com les esmentades (ex. *gorra de cop* [199], *carener* [441]); aquesta inclusió ajuda molt el lector quan es tracta d'objectes que avui la vida moderna ja ha desplaçat o bé quan l'entrada lèxica que encapçala el mapa no coincideix amb el mot que utilitza el qui consulta l'atles.

Ens trobem, doncs, davant una obra que ocupa ja un lloc de primer ordre en la història de la filologia catalana i que figura entre les més rellevants de romanística a l'emparrada de la geografia lingüística del segle XX. ♦

MONTERRAT ADAM AULINAS

El cas Carod



Víctor Alexandre,
El cas Carod. 50 dies de linxament polític d'una nació,

Edicions Proa,
Barcelona 2004

El tòpic que diu que la realitat supera la ficció es veu fornit de fonament i de raó en llegir aquest llibre que acaba de publicar el periodista Víctor Alexandre. Si l'autor hagués volgut escriure una novel·la de política-ficció, no li hauria sortit més ben travada, fins i tot hauria pogut ser que l'haguessin criticat per un excés de fabulació i per fer un dibuix exagerat de la nostra societat i de l'espanyola. Però la llastimosa realitat és que aquest relat d'hipocresies, mala bava, enveges i mesquineses diverses és ben cert, i que tots aquests ingredients van conformar un còctel molotov que els catalans vam haver de patir durant cinquanta dies entre els mesos de gener i març d'enguany.

Alexandre explica pas per pas, amb detall, les vicissituds de la visita que Josep-Lluís Carod-Rovira –aleshores conseller en cap acabat d'estrenar del nostre país–, en qualitat de secretari general d'ERC, va fer als dirigents d'ETA per tal de dialogar-hi. Els arguments a favor o en contra de la conveniència formal d'aquest fet perden rellevància davant l'allau surrealista de crítiques que va rebre. La persona de Carod-Rovira en

particular, i la nostra societat en general es van veure sotraguejades per un assetjament brutal: vam ser víctimes de la perversitat de la dreta i de l'espanyolisme més recalcitant. Hi hagué crítiques ferotges, amb insults barroers i tot, que ens van venir des de la caverna espanyolista, tant per part de polítics com de mitjans de comunicació.

Però allò que més desanima, allò que més llastima i vergonya aliena produeix en aquest assumpte, és la vesània de les crítiques i els atacs interessats fets des del nostre propi país. Víctor Alexandre, des de la tendència psicologista que defineix el seu estil, transcriu i analitza les reaccions dels polítics catalans acomplexats i amb sentiments de culpa que van carregar contra Carod d'una manera visceral, que a vegades vorejava el ridícul.

Aquest és un llibre minuciós, el qual descriu un episodi de gran transcendència de la nostra història més recent que serveix per a explicar la nostra dominació (com diu Alexandre, «el president de Catalunya [acceptant la dimissió de Carod] va acabar obeint un senyor que ni és català, ni viu a Catalunya, ni tenia cap càrrec en cap govern de cap país»). Sortosament el temps i el seny han acabat imposant-se: Carod-Rovira no és conseller en cap, però amb posterioritat ha rebut un ampli suport a les urnes –alhora que la dreta era desposseïda del poder– i finalment el Tribunal Suprem ha acabat arxivant totes les querelles que van imposar tan alegrement en contra seva per suposada «col·laboració amb banda armada» i altres delicadeses. Sigui com vulgui, la importància d'aquest episodi de la política catalana fa que el llibre sigui imprescindible per a entendre com ens perceben des d'alguns sectors d'Espanya, com transmeten els mitjans espanyols la nostra realitat i com, des de dintre de casa mateix, alguns els acaben de fer la feina. ♦

ANNA PORQUET I BOTEY